

Remissvar på kulturdepartementets förslag till ny bibliotekslag, DS 2012:13

Sammanfattning

Sveriges Länsbibliotekarier (i texten förkortat SLB) ställer sig bakom lagens anda att tydliggöra synen på teknikneutralitet när det gäller biblioteksmedia och användarperspektivet. Dock uppfattar SLB förslaget till ny bibliotekslag som i stora stycken otydligt, vagt och emellanåt motsägelsefullt.

SLB ser flera inkonsekvenser i terminologin i lagförslaget. I lagtexten används olika begrepp för att beskriva de offentligt finansierade biblioteken. I 1 § använder utredaren begreppet *det allmänna biblioteksväsendet*, medan begreppet *biblioteken* används i 2 §. Det är oklart om det är samma bibliotek som åsyftas.

På samma sätt benämns mottagarna för biblioteksservicen på olika sätt; *alla* (2 §), *kommuninvånarna* (5 §), *allmänheten* (9 §) och *låntagarna* (9 § och 15 §).

Denna begreppsblandning skapar onödiga tolkningsproblem. Ett ytterligare exempel är begreppet *biblioteksplaner* som har en rubrik i lagen § 4 samt används i kommentartexten, medan lagtexten använder begreppet *planer för sin biblioteksverksamhet*. Detta kommer att innebära onödiga tolkningsproblem inte minst med tanke på att biblioteken inte sällan har fler planer och styrdokument vid sidan om de regelrätta biblioteksplanerna.

SLB anser därför att begreppsapparaten i lagtexten måste ses över och definieras.

Teknikneutralitet och litteraturbegreppet

SLB ställer sig positivt till att lagen har ambitionen att lyfta fram en likvärdighet när det gäller olika format för litteratur. Dock vill SLB understryka att e-boken inte helt kan jämföras med en tryckt pappersbok. E-boken kan sägas ha karaktären av en tjänst som biblioteken köper vilket också är en problematisering av e-boken som lyfts i Litteraturutredningen [hänvisning]. SLB föreslår därför att man vidare utreder hur såväl litteraturbegreppet som teknikneutralitet ska tolkas i lagen. En lag för framtidens bibliotek inte bör betona det skrivna ordets särställning. Bibliotek finns till i en värld med ett expansivt textbegrepp och en allt större medvetenhet om muntlig och gestaltande berättandekulturs betydelse historiskt och idag. En följd blir att premissen *det skrivna ordets särställning inom biblioteksområdet* inte utgör ett starkt tillräckligt argument för att lagstifta om avgiftsfri utlåning endast vad gäller litteratur.

Kvalitet

SLB:s ståndpunkt är att föreliggande lagförslag skapar otydlighet när det gäller uppdrag och åtaganden eftersom relevanta begrepp som kvalitet och litteratur inte tydliggörs närmare utan lämnas åt subjektiva bedömningar. SLB efterlyser en miniminivå på kvalitetsbegreppet.

Synpunkter

§1

SLB ser överblicken över det allmänna biblioteksområdet som positivt. Dock konstaterar SLB att definitioner av, och statens eventuella krav på *övriga offentligt finansierade bibliotek* helt saknas i lagtexten när det gäller till exempel tillgänglighet till dessa bibliotek. Om dessa bibliotek uttryckligen inte förväntas vara tillgängliga för till exempel folkbiblioteken i lånekedjan är det tveksamt om dessa bibliotek skall definieras som delar av det allmänna biblioteksväsendet.

§2

Om §2 skall uppfattas som lagens ändamålsbestämmelse bör det enligt SLB:s uppfattning tydliggöras att det gäller hela det allmänna biblioteksområdet. Läsningen av lagkommentaren kan ge intryck att det enbart är folkbiblioteken som berörs.

Oavsett om det handlar om hela det allmänna biblioteksområdet som det presenteras i § 1 eller enbart folkbiblioteken menar SLB att det inte överensstämmer med bibliotekens uppdrag att reducera uppdraget till att främja läsning och tillgång till litteratur. SLB menar att analysen från utredarens kommentar 3.3 om yttrandefrihet, fri åsiktsbildning, fritt kunskapsutbyte och demokrati bör ge ändamålsparagrafen större tyngd.

SLB föreslår en skarpare skrivning i lagtexten:

Biblioteken skall främja yttrandefrihet, fri åsiktsbildning, fritt kunskapsutbyte och demokrati genom att främja läsning och tillgång till litteratur.

Att biblioteksservice ska vara tillgänglig för alla stämmer bra med folkbibliotekens uppdrag. Däremot är det enligt SLB:s uppfattning tveksamt när det gäller skol- och högskolebibliotek eller övrigt offentligt finansierade bibliotek som till exempel förvaltningsbibliotek eller regementsbibliotek.

SLB menar att det när det gäller definitionen av folkbiblioteksverksamhet i lagen ska göras en närmare koppling till skrivningen i UNESCO:s Folkbiblioteksmanifest:

”Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.”

§3

Gällande lagtextens skrivning om sjukhusbibliotek föreslår SLB ett förtydligande: ***För sjukhusbibliotek vid sjukhus med landstingskommunalt huvudmannaskap ansvarar landstingen.***

§ 4

SLB har inga synpunkter på förslaget lydelse att bibliotekens huvudmän skall anta planer för biblioteksverksamheten. SLB anser dock att detta självklart också borde gälla den statliga nivån. SLB:s ståndpunkt är att staten, innan den kräver insatser av den kommunala och landstingskommunala nivån bör anta planer för sin verksamhet i form av en statlig biblioteksplan avseende den nationella nivån.

När det gäller den regionala biblioteksverksamheten bör det finnas en koppling till landstingens kulturplaner för de landsting som ingår i samverkansmodellen med staten om regional kulturverksamhet.

Det finns, enligt SLB, en inkonsekvens i terminologin när det gäller biblioteksplaner. Är det biblioteksplaner eller planer för biblioteksverksamheten som åsyftas? Det finns en skillnad mellan allmänna verksamhets- och handlingsplaner och de mer ambitiösa biblioteksplaner som beskrivs i lagkommentaren.

§5

Med tanke det som anges i 2 § om att biblioteksservice ska vara tillgänglig för *alla* anser SLB att det inte är tillräckligt att reducera anpassningen av folkbibliotekens service enbart till kommuninnevånarnas behov.

Att förlita sig på en normerande konsensus kring vad som menas med ett folkbibliotek i en given historisk situation menar SLB vara olyckligt. En normerande definition främjar inte fortsatt utveckling och förnyelse av folkbiblioteken på det sätt som lagen syftar till och som beskrivs på andra håll i förslaget.

Det saknas en koppling mellan nivån på definitionen av folkbiblioteksbegreppet och uppdraget att servicen ska präglas av allsidighet och kvalitet. En förutsättning för allsidighet och kvalitet är att folkbiblioteken har tillgång till fackutbildad personal. Tillgång till fackutbildad personal är en förutsättning för det uppföljningsarbete som anges i § 16. Att definiera en miniminivå på folkbiblioteksbegreppet skulle enligt SLB:s uppfattning bättre säkerställa kommunernas möjligheter att följa lagen.

SLB stödjer det sista stycket men menar att uppdraget till folkbiblioteken kan vidgas när det gäller användningen av informationsteknik till att även innefatta läsande.

§ 8

Enligt SLB:s uppfattning är det en god idé att byta ut invandrarbegreppet mot en annan formulering. Det är dock tveksamt om modersmålsbegreppet fångar det bibliotek ska sträva efter. Syftet måste vara att bibliotek skall kunna möta människor med text- och kulturupplevelser och språkutveckling i det språk de talar, oavsett om det är modersmål eller ett annat språk som personen behärskar eller håller på att lära sig.

§ 9

SLB motsätter sig tankegången att enbart *litteratur* ska vara avgiftsfritt tillgängliga för allmänheten. SLB anser att alla former av biblioteksmedier ska vara avgiftsfria.

§ 10

SLB anser att skrivningen i § 5, 2 och 3 styckena om allsidighet och kvalitet samt informationsteknik även ska gälla för skolbiblioteken.

§ 11

SLB delar uppfattningen att den regionala biblioteksverksamheten över tid genomgått förändring och stödjer att lagtexten visar på ambitioner till en modernisering.

Det saknas dock, enligt SLB, en definition i lagtextkommentaren kring kvalitetsbegreppet när det gäller den regionala biblioteksverksamheten visavi folkbiblioteken.

Här bör det finnas en koppling till landstingens kulturplaner för de landsting som ingår i samverkansmodellen med staten om regional kulturverksamhet. Denna koppling bör också tydliggöras i de regionala biblioteksplanerna som huvudmännen skall anta i enlighet med 4 §.

Folkbiblioteken är överlägset den viktigaste offentligt finansierade kulturinstitutionen. Enligt den offentliga statistiken omsätter landets folkbibliotek 3,7 miljarder kronor per år. De har en unik roll som den av samhällets kulturinstitutioner som når ut till flest människor.

För att kunna genomföra det uppdrag som ges biblioteksverksamheterna enligt § 2 krävs enligt SLB:s uppfattning en regional stödfunktion för att stimulera till ökad samverkan, kompetens- och kunskapsutveckling, kvalitetsarbete och strategisk planering. SLB menar därför att varje landsting **ska** bedriva regional biblioteksverksamhet.

Det bör, enligt SLB, framgå i lagtexten att främjandet av folkbibliotekens samarbete, kunskapsutveckling och kvalitet primärt ska gälla folkbiblioteken i det egna länet eller regionen.

§ 12

SLB anser att det som gäller för folkbiblioteken i § 5 om allsidighet och kvalitet samt informationsteknik även ska gälla högskolebiblioteken.

SLB:s uppfattning är dessutom att det som gäller för folkbiblioteken i § 7 om personer med funktionsnedsättning även ska gälla högskolebiblioteken.

§ 15

SLB ställer sig positivt till att det tydliggörs att högskolebiblioteken avgiftsfritt skall ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande. SLB anser att det behöver tydliggöras huruvida lagtexten skall tolkas formatneutralt och att den därmed inrymmer såväl bland annat innehållet i databaser som tryckta kopior av artiklar.

Det är enligt SLB oklart vilka samlingar som åsyftas i skrivningen, då den regionala biblioteksverksamheten enligt § 11 och § 13 inte längre har ett uttalat ansvar för kompletterande medieförsörjning.

I kommentaren till § 11 uttalas behovet av att den regionala biblioteksverksamheten skall vara mer strategiskt inriktad och att inga krav ställs på att varje landsting ska ha ett fysiskt bibliotek

Enligt § 11 syftar den regionala biblioteksverksamheten till att *främja folkbiblioteken*. I § 15 finns ett uppdrag beskrivet som också för in skolbiblioteken i den regionala biblioteksverksamhetens ansvarsområde. Det är enligt SLB oklart hur de regionala biblioteken skall bistå skolbiblioteken. Ansvar och den organisatoriska hemvisten för skolbiblioteken har i och med den nya skollag som

antogs 2010 flyttats från folkbiblioteken till skolan. Om den regionala biblioteksverksamhetens syfte är att bistå folkbiblioteken finns enligt SLB inte längre någon naturlig organisatorisk koppling mellan regional biblioteksverksamhet och skolbibliotek. Förhållandet mellan regional biblioteksverksamhet bör därför utredas och förtydligas. Handlar det enbart om mediasamarbete eller handlar det även om annan samverkan? Det är vidare oklart varför biståndet enbart är relaterat till folk- och skolbibliotekens låntagare eller hur det förhåller sig till *alla* som omnämns i § 2. När det gäller skolbiblioteken bör perspektivet snarare vara att bistå lärare och elever ur skolbibliotekets pedagogiska roll snarare än ett utlåningsperspektiv.

Det finns för närvarande en ordning där högskolebiblioteken får ersättning för sina fjärrlån. SLB menar att även folkbiblioteken ska få del av denna ersättning när de enligt lagen ges möjlighet att ställa litteratur till förfogande för andra bibliotek.

Undantagen när det gäller avgiftsfrihet för folkbiblioteken § 9 bör enligt SLB också gälla för den regionala biblioteksverksamheten.

Det är enligt SLB oklart om paragrafen berör de samköpsmodeller för databaser och e-böcker som den regionala biblioteksverksamheten administrerar. Betraktas samköp där länsbiblioteken är avtalspart av t ex e-böcker som *litteratur ur de egna samlingarna* för den regionala biblioteksverksamheten? Betyder detta att den regionala biblioteksverksamheten ska bekosta utlåningen för folkbiblioteken? Detta anser SLB vara orimligt. Här behövs enligt SLB ett förtydligande.

§ 16

Små kommuner kan komma att ha svårt att uppfylla kravet på att följa upp sina planer för biblioteksverksamheten på grund av att de saknar fackutbildad bibliotekspersonal. Enligt SLB är det därför av största vikt att en miniminivå definieras när det gäller folkbibliotekens förväntade kvalitet i t enligt § 5.

Remissyttrandet har tagits fram i samverkan mellan medlemmarna i Sveriges Länsbibliotekarier och formulerats av en arbetsgrupp bestående av Peter Alsbjer, Regionbibliotek Örebro-Västmanland; Malin Norrby, Länsbibliotek Gävleborg Uppsala samt Anneli Reinhammar, Länsbibliotek Sörmland.

Yttrandet antogs per capsulam av SLB:s styrelse den 11 september 2012.

Peter Alsbjer, sekreterare, Sveriges Länsbibliotekarier